

Суддівське мислення на іспиті. Книга-практикум з юридичної аргументації

Цей матеріал присвячений розкриттю сутності суддівського мислення як ключової компетенції сучасного юриста. У ньому право розглядається не як сукупність норм для запам'ятовування, а як цілісна логічна система аналізу та вирішення правових конфліктів.

У фокусі – практична модель юридичного мислення, яка включає:

- виявлення правового конфлікту;
- відокремлення юридично значущих фактів;
- правильний вибір норми права;
- логічне застосування правового регулювання;
- формування обґрунтованого висновку.

Матеріал демонструє різницю між формальним знанням законодавства та здатністю мислити правом як інструментом аналізу реальних життєвих ситуацій.

Окрему увагу приділено тому, як суддівське мислення проявляється на іспитах, у практичній юридичній діяльності та в процесі ухвалення судових рішень.

Це не теорія запам'ятовування норм – це метод формування юридичної логіки, яка лежить в основі будь-якого професійного правового аналізу.

Р. В. Гайворонський

СУДДІВСЬКЕ МИСЛЕННЯ НА ІСПИТІ

**Книга-практикум
з юридичної аргументації**

Харків
«Право»
2026

Гайворонський Р. В.

Г15 Суддівське мислення на іспиті : кн.-практикум з юрид. аргументації / Р. В. Гайворонський. – Харків : Право, 2026. – 88 с.

ISBN 978-617-8848-92-7

Цей матеріал присвячений розкриттю сутності суддівського мислення як ключової компетенції сучасного юриста. У ньому право розглядається не як сукупність норм для запам'ятовування, а як цілісна логічна система аналізу та вирішення правових конфліктів.

У фокусі – практична модель юридичного мислення, яка включає:

- виявлення правового конфлікту;
- відокремлення юридично значущих фактів;
- правильний вибір норми права;
- логічне застосування правового регулювання;
- формування обґрунтованого висновку.

Матеріал демонструє різницю між формальним знанням законодавства та здатністю мислити правом як інструментом аналізу реальних життєвих ситуацій.

Окрему увагу приділено тому, як суддівське мислення проявляється на іспитах, у практичній юридичній діяльності та в процесі ухвалення судових рішень.

Це не теорія запам'ятовування норм – це метод формування юридичної логіки, яка лежить в основі будь-якого професійного правового аналізу.

УДК 347.962(477):164.031

© Гайворонський Р. В., 2026

© ТОВ «Видавничий дім
«Право», 2026

ISBN 978-617-8848-92-7

ЩИРА ПОДЯКА!

Висловлюємо глибоку, щиру та безмежну вдячність **голові Ради адвокатів Вінницької області Терещенко Ользі Василівні** за її визначний особистий внесок у розвиток адвокатури Вінниччини, непохитну відданість принципам верховенства права, високу громадянську відповідальність, людяність і постійну підтримку адвокатів, які у вирішальний для України час стали до лав Сил оборони, захищаючи свободу, незалежність і територіальну цілісність нашої держави.

У період повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України чимало адвокатів Вінницької області, залишаючись вірними Присязі адвоката України, своїм моральним переконанням і почуттю обов'язку перед Батьківщиною, змінили професійну діяльність на військову службу. Вони взяли до рук зброю, щоб боронити український народ, конституційний лад і майбутнє незалежної України.

Саме в цей надзвичайно складний період особливого значення набули єдність адвокатської спільноти, взаємна підтримка та відповідальне лідерство. Завдяки принциповій позиції, професіоналізму, мудрості та небайдужості Ольги Василівни було забезпечено постійну підтримку адвокатів-військовослужбовців, їхніх родин, організовано ефективну взаємодію, надано всебічне сприяння у вирішенні організаційних, соціальних і правових питань, що виникали під час проходження військової служби.

Її діяльність стала взірцем справжнього служіння адвокатській спільноті, проявом високої професійної честі, людської гідності, відповідальності та солідарності. Вона не лише об'єднала колег у непростий час, а й зміцнила віру в те, що адвокатура України є сильною, згуртованою та здатною підтримати кожного, хто став на захист держави.

Окремій вдячності заслуговує її постійна турбота про збереження професійної єдності адвокатури, увага до потреб адвокатів, які проходять військову службу, підтримка їхніх сімей, а також невтомна праця, спрямована на забезпечення належного функціонування адвокатського самоврядування в умовах воєнного стану.

Завдяки таким людям, як Ольга Василівна, адвокатура залишається не лише правничою інституцією, а й прикладом громадянської відповідальності, патріотизму, взаємної поваги та відданості українському народові. Її самовіддана праця, принциповість і людяність є джерелом довіри, натхнення та впевненості для всієї професійної спільноти.

Висловлюємо найщирішу повагу та вдячність за невтомну працю, мудре керівництво, підтримку кожного адвоката, відданість професії, зміцнення авторитету адвокатури України та вагомий внесок у нашу спільну боротьбу за свободу, незалежність і Перемогу.

Бажаємо Вам, шановна Ольго Василівно, міцного здоров'я, невичерпної енергії, родинного благополуччя, Божої опіки, нових професійних звершень, миру та Перемоги України.

**З глибокою повагою та вдячністю
від адвокатів Вінниччини, які проходять військову службу
в лавах Сил оборони України,
адвокат Руслан Гайворонський**

Слава Україні! Героям слава!

ЗМІСТ

Вступ.....	6
Висновкова ідея вступу.....	9
Розділ I. Природа суддівського мислення.....	14
3.1. Поняття.....	12
3.2. Відмінність від студентського підходу.....	20
Розділ II. Архітектура юридичного аналізу.....	24
4.1. Факти.....	22
4.2. Правовідносини.....	24
4.3. Норма права.....	27
4.4. Кваліфікація.....	30
4.5. Висновок.....	32
Розділ III. Логіка іспиту.....	37
5.1. Іспит як модель судового процесу.....	35
5.2. Помилки студентів.....	35
Розділ IV. Методи юридичного мислення.....	38
6.1. Метод «фільтрації фактів».....	36
6.2. Метод «норма → факт».....	41
6.3. Метод «конфлікту інтересів».....	43
Розділ V. Суддівське мислення у складних справах.....	54
Розділ VI. Стандарт судового висновку.....	65
8.1. Встановлені факти.....	63
8.2. Правова кваліфікація.....	64
8.3. Застосована норма.....	66
8.4. Аргументація.....	68
8.5. Висновок.....	70
Розділ VII. Роль судової практики.....	74
Висновок.....	83

ВСТУП

Суддівське мислення – це не запам'ятовування норм права, а спосіб юридичного аналізу, який дозволяє перетворювати факти на правові висновки.

На іспиті воно проявляється у здатності:

- бачити правову проблему, а не лише текст завдання;
- відокремлювати факти від юридично значущих обставин;
- застосовувати норму права через логіку, а не механічне цитування;
- будувати послідовну правову позицію.

Суддівське мислення – це не просте відтворення норм права і не механічне відтворення текстів законодавства, а цілісний аналітичний процес, у межах якого фактичні обставини перетворюються на юридично обґрунтований висновок через логіку, правову кваліфікацію та системне застосування права. Це цілісний інтелектуальний процес, який перетворює фактичну реальність на юридично обґрунтований висновок через систему логічного аналізу, правової кваліфікації та аргументації.

Його сутність полягає у здатності судді або правника працювати не з текстом норми як таким, а з **правовою проблемою, що прихована за фактичними обставинами**. Саме тому суддівське мислення є не набором знань, а методом юридичного мислення, який формує здатність ухвалювати рішення у складних, неоднозначних і конфліктних ситуаціях.

У навчальному та практичному вимірі це мислення проявляється насамперед на іспитах, у судових рішеннях, у підготовці процесуальних документів та у правовій аналітиці. Воно дозволяє перейти від рівня «знаю норму» до рівня «вмію застосувати право».

1. Природа суддівського мислення як аналітичної системи

Суддівське мислення є багаторівневою системою, яка поєднує:

- логічний аналіз фактичних обставин;
- правову кваліфікацію правовідносин;
- інтерпретацію норм права;
- оцінку доказів;
- формування мотивованого висновку.

Це означає, що кожна справа розглядається не як набір окремих фактів або норм, а як **структурована юридична модель конфлікту**, де кожен елемент має своє місце і функцію.

У такій моделі факти не існують самі по собі – вони завжди оцінюються крізь призму права. Норма права також не існує ізольовано – вона завжди застосовується до конкретної фактичної ситуації.

2. Бачити правову проблему, а не текст завдання

Першою ознакою суддівського мислення є здатність відокремити зовнішню форму завдання від його внутрішнього юридичного змісту.

У навчальних і практичних ситуаціях текст часто маскує справжню проблему. Наприклад, завдання може бути сформульовано як:

- «стягнення боргу»,
- «визнання договору недійсним»,
- «спір про право власності».

Але реальна правова проблема може бути зовсім іншою:

- зловживання правом;
- фrawdаторний правочин;
- удаване зобов'язання;
- корпоративний конфлікт інтересів;
- штучне створення заборгованості.

Таким чином, суддівське мислення починається не з відповіді, а з **діагностики юридичної природи конфлікту**.

3. Відокремлення фактів від юридично значущих обставин

Другим рівнем є здатність розрізняти:

- факти як опис подій;
- юридично значущі факти як елементи правового складу.

Не кожна обставина має правове значення. Частина інформації є лише контекстом, який не впливає на результат справи.

Юридично значущими є лише ті факти, які:

- входять до гіпотези норми права;
- впливають на виникнення, зміну або припинення правовідносин;
- підлягають обов'язковому доказуванню;
- визначають правовий результат.

Водночас як другорядні обставини можуть:

- описувати фон подій;
- мати емоційний або соціальний характер;
- не впливати на правову кваліфікацію.

Здатність до такої фільтрації є ключовою для правильного юридичного аналізу.

4. Застосування норми права через логіку, а не механічне цитування

Суддівське мислення виключає формальний підхід до права. Норма не є текстом, який потрібно просто відтворити. Вона є **логічною конструкцією**, що містить умови та наслідки.

Правильне застосування норми включає:

- розуміння її структури (гіпотеза, диспозиція, санкція);
- визначення умов застосування;
- співвіднесення з фактичними обставинами;
- перевірку наявності всіх елементів юридичного складу.

Механічне цитування норм без аналізу їхнього змісту не створює правового висновку. Лише логічне застосування дозволяє встановити реальний юридичний результат.

5. Побудова послідовної правової позиції

Останнім елементом є здатність формувати цілісну правову позицію, що складається з такого:

- встановлених фактів;
- правової кваліфікації;
- застосованої норми;
- аргументації;
- логічного висновку.

Ця структура повинна бути внутрішньо узгодженою. Кожен наступний елемент має впливати з попереднього.

Послідовність є критично важливою, оскільки судові рішення або відповідь на іспиті повинні бути:

- логічними;
- обґрунтованими;
- несуперечливими;
- перевірюваними.

6. Суддівське мислення як інструмент професійної трансформації

Суддівське мислення змінює сам підхід до права. Воно переводить юриста від пасивного знання норм до активного їх використання як інструменту аналізу реальності.

У цьому сенсі право перестає бути:

- набором статей;
- механічним кодексом;
- формальною системою заборон і дозволів.

І стає:

- системою логічного аналізу;
- інструментом вирішення конфліктів;
- механізмом встановлення справедливості;
- способом структурування соціальної реальності.

7. Значення для іспиту та практики

На іспиті суддівське мислення дозволяє:

- швидко визначити юридичну природу завдання;
- правильно відокремити релевантні факти;
- обрати правильну норму права;
- побудувати логічну відповідь;
- уникнути формальних помилок.

У практиці воно забезпечує:

- якісні судові рішення;
- правильну кваліфікацію складних справ;
- єдність правозастосування;
- зниження ризику судових помилок.

ВИСНОВКОВА ІДЕЯ ВСТУПУ

Суддівське мислення – це спосіб бачити за фактом право, а за правом – логіку вирішення конфлікту.

Воно починається там, де юрист перестає повторювати норму і починає мислити як суддя.

Висновкова ідея вступу (розгорнутий виклад)

Суддівське мислення є специфічною формою юридичного мислення, яка не зводиться до механічного знання законодавства чи буквального відтворення правових норм. Воно передбачає здатність працювати з правом як із системою логічних конструкцій, у межах

якої фактичні обставини справи проходять послідовну юридичну обробку – від їхніх аналізу та відбору до правової кваліфікації і формування мотивованого висновку.

На відміну від формального підходу, суддівське мислення орієнтоване не на текст норми як самодостатню одиницю, а на її зміст, мету та практичне значення в конкретній життєвій ситуації. Воно вимагає розуміння того, як право функціонує в реальному конфлікті інтересів і в який спосіб норми взаємодіють між собою для досягнення справедливого результату.

Таким чином, суддівське мислення є інструментом інтелектуальної роботи з правом, де ключову роль відіграє не запам'ятовування, а аналіз, інтерпретація та логічне застосування правових приписів до конкретних фактичних обставин.

Його сутність полягає у здатності бачити в будь-якій фактичній ситуації не лише опис подій, а насамперед юридичний конфлікт, який потребує структурованого, логічного та обґрунтованого вирішення.

У цьому сенсі суддівське мислення можна визначити як здатність переходити від поверхневого сприйняття факту до глибокого правового аналізу, де кожна обставина оцінюється крізь призму права, а кожна норма – через її реальне застосування до конкретної життєвої ситуації. Саме такий підхід відрізняє механічне юридичне знання від професійного судового мислення.

1. Право як система смислів, а не текстів

У традиційному сприйнятті право часто ототожнюється з текстом закону. Однак у межах суддівського мислення право є не набором статей, а системою смислів, принципів і логічних конструкцій, які застосовуються до конкретних фактичних ситуацій.

Тому суддя або юрист, який мислить як суддя, не обмежується буквальним змістом норми. Він аналізує:

- яку мету переслідує правове регулювання;
- які суспільні відносини воно охоплює;
- як ця норма працює в конкретному контексті;
- які наслідки її застосування виникають у реальному житті.

Таким чином, право постає як жива система регулювання, а не статичний набір правил.

2. Факт як відправна точка правового мислення

Будь-яке суддівське мислення починається з факту. Однак факт у праві ніколи не є нейтральним. Він завжди потребує оцінки, відбору та інтерпретації.

Юрист, який мислить як суддя, не просто фіксує події, а ставить перед собою питання:

- які з цих обставин є юридично значущими;
- які з них впливають на права та обов'язки сторін;
- які входять до складу правової норми;
- а які є лише фоном і не мають правового значення.

Таким чином, факт перетворюється на юридичний матеріал, який потребує структурованої обробки.

3. Перехід від факту до права

Ключовим етапом суддівського мислення є перехід від фактичної реальності до правової кваліфікації. Саме тут відбувається трансформація опису подій у юридичну категорію.

Цей процес включає:

- ідентифікацію характеру правовідносин;
- визначення правового інституту;
- співвіднесення фактичних обставин із гіпотезою норми права;
- встановлення юридичних наслідків.

У результаті факти набувають правового значення і перетворюються на основу для судового рішення.

4. Право як інструмент вирішення конфлікту

Суддівське мислення не обмежується аналізом норм. Його головна функція полягає у вирішенні конфлікту між сторонами.

Кожен правовий спір містить:

- протилежні інтереси;
- різні тлумачення одних і тих самих обставин;
- конкуренцію правових позицій;
- суперечність у доказах.

Тому право виступає не як абстрактна система, а як інструмент балансування інтересів і відновлення справедливості.

Суддя має визначити:

- яка сторона діє в межах права;
- де відбувається зловживання правом;
- як відновити порушений баланс;
- яке рішення є юридично і логічно обґрунтованим.

5. Логіка як основа суддівського мислення

На відміну від механічного запам'ятовування норм, суддівське мислення ґрунтується на логіці. Саме логічні зв'язки дозволяють:

- пов'язати факти з нормами;
- перевірити правильність аргументів сторін;
- усунути суперечності;
- сформувати цілісний висновок.

Без логіки право перетворюється на набір фрагментів, які неможливо застосувати системно. Саме тому логічна послідовність є основою будь-якого судового рішення.

6. Відмова від механічного відтворення норм

Однією з ключових ознак справжнього суддівського мислення є відмова від механічного цитування законодавства. Сам факт знання норми не означає вміння її застосувати.

Механічний підхід передбачає:

- буквальне відтворення статей;
- відсутність аналізу контексту;
- ігнорування фактичних обставин;
- відсутність правової аргументації.

Натомість професійний підхід вимагає:

- розуміння змісту норми;
- її тлумачення;
- перевірки умов застосування;
- обґрунтування її використання в конкретній ситуації.

7. Формування суддівського стилю мислення

Суддівське мислення формується через постійне поєднання трьох елементів:

- фактологічного аналізу;
- правової кваліфікації;
- логічної аргументації.

Виробничо-практичне видання

Гайворонський Руслан Володимирович

СУДДІВСЬКЕ МИСЛЕННЯ НА ІСПИТІ

**Книга-практикум
з юридичної аргументації**

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 17.07.2026. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 5,1. Обл.-вид. арк. 3. Тираж 100 пр. Зам. № 713

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт Плюс»,
вул. Весніна, 12, м. Харків, 61023, Україна
Тел. (097) 445-07-79
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8388 від 16.07.2025

Перейти на сайт →